

GRUDA

Št. 1.

1926.

Leto III.

Polnina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka I.

Gustav Strniša: Za novo leto. — **Tone Gaspari:** Splavarji. — **Ivan Albreht:** Vsakdanje zgodbe. — **Ivan Matičič:** Životarci. — **F. S. Stiplovšek:** Št. Jakob. (Slika.) — **Tine Debeljak:** Nem klic. — **Ark. Averčenko:** Zločinci. — **Dr. A. Debeljak:** Kasandri. — **Fr. Stupar:** Solnčna ura. — **K. Kraepelin-S. Brodar:** Po gozdu in polju. — **Stanko Učenič:** Gorjančev Jože. — **DEČJA GRUDA:** Gustav Strniša: Kos. — **Albin Čebular:** Mrazek in veter. — **RAZGLEDI:** Organizacija. — Ženstvo. — Prosveta. — Listnica uredništva.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—. Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo: Škofja ulica št. 8, pritličje. — **Uprava:** Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd. samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: Stanko Tomšič.

Odgovorni urednik: Janko Višič.

TRI
in ZLATOROG terpentinsko milo
varujeta Vaše drago perilo!

Št. 1.

Mesečnik za ljudsko prosveto

Leto III.

Gustav Strniša:

Za novo eto.

Mrzla, mrtva je poljana,
vendar človek je vesel;
prevladuje sla neznana,
vsakega bi rad objel:

Šel je starec godrnjavi —
mlado leto je prišlo;
konec stari je težavi,
boljše leto bo novó!

Saj prinaša lepe nade,
v srcih čutimo pogum;
nihče upa ne ukrade
kadar spremlja ga — razum!

Z žarki solnce, prvi kmétič
nam zemljo bo preoral;
sneg, staljén v šušteči bétič
bo namočil vsak oral.

Hajdi, pluge pripravljajmo,
naj blesté kot žarek — plug;
le po solncu se ravnajmo,
naj nam bo najljubši drug!

Ko bo preorana gruda,
sejmo vanjo zlati plod;
znoj trpljenja nam in truda
blagoslóvil bo Gospod!

Tone Gaspari:

Splavarji.

Sever je trgal deževne oblake, gnal jih na jug čez večerno nebo in prižigal v čistih krpah svetle, trepetajoče zvezde. Počasi so se višave umirjale. Zvezde so se gostile ter polnile; od njih je šel čez goro in skozi gozd hlad, objemajoč polje in vas. Spodaj v dolini je šumelo. Odtekla je v ozke struge viharina voda, da se pokorno zlije v svežem jutru v daljni vzhod.

Pod gozdom se je raztegnil visok vrisk; jeknil je od gora in se ustavil in izgubil nekje sredi vasi. Odgovoril je kmalu rezek, kratek: klicali so se fantje, da zapojo na klancu nad vasjo slovo rdeče zastrtim oknom. Pesem o slovesu je žalostna, prežalostna, toda lepa, ker je tako razbolena in neutolažena. Čez vas gre kakor bolna uspavanka, da je mlademu srcu hudó še v sanjah: nikoli ne bo pozabilo ljubezni, nikoli njega, ki nocoj poje pesem visokih zvezd, temnih šum in neznane, lepe, lepe dalje. Vsa ta prečuvstvena lepota je še lepša, ker jo pošilja okno, kjer vdihava nagelj svežost poletne noči.

Sedem velikih zvezd se je pomaknilo za obzor. Iz doline se je razširila bela megla, gozd je zatemnel, pesem je ugasnila. Zadnji vrisk je obležal preko sanjajočih koč.

Dragarjev Tine, postaven fant, je krenil ob travniškem plotu do Podvrha. Pačakal je, da je odhajajoče tovariše objela vas, nato se je tiho vzel, stopil na leseno korito in segel z desnico prav v okno. Nagelj se je stresel, kapljice so se vsule po Tinetovem obrazu, da je nehote odmahnil z roko. Nato je segel previdneje ter izmaknil cvetlični lonček s košatim nagljem vred. Zadišalo je, ko so se stresli nagljevi konci. Preščipnil je najmočnejše stebelce tako, da je pest napolnil velik cvet. Odstopil je. Tam ob vogalu je vrgel lonček na tla in nalašč pohodil z blatnimi čevlji cvetove. Tako naj se odloči, je pomislil, in ni mu bilo tisti hip žal srčnih cvetov, umirajočih v blatu. On sam je dal Marici pred letom nagelj, ki je vsajen pognal v goreči grm. Marica mu je vrnila s srcem; saj mu je tako lepo govorila takrat. Zdaj se je pa izpremenila; gospôda, ki je prišla pred nekaj meseci merit gozd pod Skalovnikom, jo je najbrž predrugačila. Nekoliko vznemirjeno je vtaknil odščipnjeni nagelj za zeleni trak na klobuku. Ta pojde z njim daleč po Savi tja doli do srbskih sel in še dalje. In če ovane, potem Marica res pozablja nanj. Na splavu bo položil klobuk tako predse, da bo nagelj v senci gorel ter mu polnil misli

o lepi in prevzetni Marici. Tine je orjak, srce mu je pa mehko, tako žejno lepote; Tine je tesar in splavar, bogate pa so prečudne njegove misli o sreči in Marici. Nocoj, ko odhaja za nekaj dni, bi mu bilo skoraj hudo za Marico, kajti ima jo najrajši, kar je kdaj poznal deklet; sam ne ve, zakaj. Strl je nagelj; ali storil ni to toliko z jezo kakor z boljo v srcu. Še štirinajst dni ostane geometer s komisijo na Podvrhu, potem —. A, kaj bi, ga je sunilo v fantovskem zanosu, kaj bi mevžal, manjka se deklet! Ozrl se je še enkrat na Podvrh, zavriskal, da se je v sunku zdramila vsa dolina, in stopil spat na domače svisli.

Splavarji so prekrizali čela, zaškrípale so vezi, udarila vesla: tok je zagrabil, in splavi so zleteli pod vasjo. Zvezde so bledele. Iz megle, ki se je že razkrajala, je vstajalo sveže jutro. Mimo skal, čez tolmune, v ozkih curkih so neprenehoma pljuskala dolga vesla. Zibajoči splavi so brzeli, da so ginili bregovi v ozadje. Napete mišice so brez počitka pritiskale. Telesa splavarjev so enakomerno nihala. Brzi, razpljuskani valovi so ježno nosili svetle tovore seboj. Ko so se vžgali vrhovi v žarkem svitu, so splavi pristali v glavni strugi. Dvajset jih je bilo. Gospodar, lesni trgovec Levičnik, je bil prestar, da bi jih sam spremljal, zato je pooblastil Pritiska, starega, izkušenega splavarja, naj uredi kupčijo. Pritisk se je vozil na najmočnejšem splavu, ki je imel pod poševno strešico iz žaganic nekaj slame in dve odeji. V glavnem toku so sklopili njegov in Tinetov splav. Ostale splave so zvezali po dva, po štiri. Iz čutar so potegnili pekočih požirkov žganjice. Zavihali so rokave, ploščate, zagorele lakti so premaknile vesla in ž njimi mirno vrezale v globino. Splavi so odhiteli z obema cestama in z železnico dalje. Reka se je zasukala, razširila. Solnce se je dvignilo nad sotesko in posvetilo v zdrave obraze splavarjev. Vesla so počivala, zakaj voda je bila uglajena, tiha, mirna.

Pritisk se je pridružil široko stoječemu Tinetu. Postrani je pogledal nagelj na klobuku.

„Saj ga poznam! S Podvrha je!“

„Kaj bi tajil! Kako pa veš?“

„Samo Marica ima take... Pa misliš, da res vsi tebi rasto?“

„Tale je! Marsikateri pa še poženel!“ Tine je kar tako pritisnil na veslo, da bi se umaknil takemu razgovoru, in pripomnil brez pravih misli: „Dolga bo do cilja!“

„Veš, Tine, zaradi Marice se ne bova,“ je vseeno nadaljeval Pritisk. „Imenitno dekle je; povem pa ti, da je zate preošabno. Boš videl: vse ji boš dal, če ji že nisi, ker vem, da jo imaš rad. Nazadnje ti bo obrnila hrbet. Čaka graščaka, veš!“

„E, menda ne! Graščaki ne poganjajo v detelji.“

„V njeni glavi pa! Le verjemil!“

Neverno je pogledal Tine Pritiska. Dosedaj ga še ni čul takega.

„Naj! Bom šel pa h graščaku za oskrbnika,“ se je pošalil.

„Le norčuj! Ti že zaslužiš, vem; toda zanjo bo skoraj premalo. Oba, oče in mati, garata zanjo, da lahko ob nedeljah šumi in se zazdi. Kar premisli!“

Z zgornjega splava je nekdo kričal. Bližali so se mostu. Pritisk je odšel na drugi konec splava. Parkrat so močno pljusknili vesla; splavi so se uravnali. Sredi reke so hiteli mimo trga, ki je ležal raztegnjen ob desnem bregu, ter zdrčali pod visokim lesenim mostom. Na levem bregu je pribrzel vlak, prehitel splave in se izgubil za ovinkom.

Tine je premišljeval. Pritisk jih je imel že čez petdeset, in bil je največkrat norčav, zato je nekoliko Tineta osupnilo. Ali, kaj naj gospôda z njo? Saj nima nič! Bajta bo njena; drugega ne. Kdo naj tako vzame? Olajšal si je misli, pokril klobuk, ker je že prehudo peklo popoldanje solnce, ter zaklical Pritisku: „Kaj pa, če kdaj le postanem graščak?“

„Najbrž! Tamle zgoraj!“ Z iztegnjeno desnico se je Pritisk posmejal tja proti razvalinam, ki so mrko čepele na bližnjem porastlem hribu.

Soteska se je polagoma razmikala; na jug se je odpirala v veliko ravan. Zadnja pobočja so močno zelenela v trtju, sredi katerega so se belile zidanice. Tam se je ravnokar prebujala pesem o ptičicah, ki se zbirajo tja doli na Dolenjsko...

(Dalje prihodnjič.)

Proč z gospodo, ki se zabava s potvorjeno kulturo vrhu nevednih, zaničevanih stotisočev; pravi Slovenec je s ponosom kmet in kmet ostane, dokler hoče živeti. Čas kliče pionirjev, ki poneso prosveto v zadnjo siromašno kočjo, zakaj nihče ne iztrebi naroda, ki bo segal, trdo zaraščen v svoji zemlji, z duhom do najvišjih zvezd!
(Vl. Levstik: *Gadje gnezdo.*)

Ivan Albrecht:

Vsakdanje zgodbe.

Često se zgodi, da vzklikne človek, ko pride v kak zanimiv kraj, kjer obstojajo neme priče davnih vekov: razvaline raznih stavb, gradov, starih templjev in amfiteatrov: „Kaj bi vse povedalo to kamenje, ako bi znalo govoriti!“ Res, marsikaj vedo povedati te neme priče in tisti, kdor jih pouči in se zna vživeti v njihovo neslišno govorico. Napačno pa bi bilo misliti, da so bili ljudje one davne minulosti v bistvu drugačni od nas! Vsa duševnost ostaja v svojih osnovah ista, medtem ko se izpreminja le vnanjost in se morda širi okvir. Zato sledeče povesti ne bodo slikale tistih starih časov, ki jih mnogi tako radi ogledujejo v zrcalu zgodovinskih povesti, ampak naše vsakdanje, preprosto življenje, kakor ga živimo sami in kakor se vsak dan odigrava pred našimi očmi.

Drugi ogledujejo stare razvaline in prisluškujejo, kaj bi mogli razbrati iz njih. Zakaj si ne bi kdo dovolil male izpremembe in prisluškoval kopi starega kmetskega orodja in predmetov, ki so nam vsem znani, pa bi poizkusil izvedeti, kaj vedo povedati ti?!

Privoščimo si torej mi to malo zabavo! V zapuščenem delu podstrešja, kjer je vse prepreženo s pajčevino in pokrito z debelo plastjo prahu, se je počasi zbrala tale družba: zibelka, skrinja, osla, plug, brana, srp, kosa, sekira, grablje, vile, koš in kolovrat. Vsi ti predmeti so že stari, nerabni in ne več sposobni za življenje. Vsak ima svojo zgodovino. In starost vendar tako rada pripoveduje. Dovolimo tedaj tudi tem siromakom, da povedo zapored vsak svojo povest. Najraje govore ženske; zato jim dajmo prednost in naj prva

Zibelka pripoveduje

kar ve in kar se večkrat primeri.

Pripeljala sem se k hiši med veselim vriskanjem svatov. Godec je pridno natezal harmoniko, pri vsaki ročici se je košatil mlajček, a na njem so vihrali pestri trakovi. Dolga vrsta voz, dolga vrsta samega razkošja in veselja. Ej, lepo je bilo tedaj, ko sem čisto nova, lepo pisana in zavarovana z môro kraljevala visoko na vozu in se razgledovala po lepem svetu. Dobila sem spodobno mesto v hiši. Mlada žena me je često prihajala ogledovat in je skrbno pazila, da me ni prepregel nadležni prah, ki se tako rad zajeda v nas in zanese k nam razno črvido nadlego, ki nas polagoma popolnoma uniči. Oj, tisti lepi časi!

Lepega dne so me potem pripravili za sprejem živega daru, malega črvička, ki je prijokal v hišo. Postavili so me na skrinjo k postelji, kjer je ležala srečna mati, ki je vsak hip pogledovala svojega prvega sinka. Za mizo sta sedela boter in botra in modrovala, poleg njiju babica, mladi oče, ki je bil pa še tako nekam bolj tih in kakor sramežljiv. Nazadnje sta prišla še stari oče in stara mati, ki sta tudi bila oba zadovoljna z novim bitjem.

Stara mati je pravila snahi:

„Oh, kako to mine... Včeraj, se mi zdi, smo imeli tvojega Andreja takole v zibelki, pa imamo že novega, kaj —“

„In čisto njegov je, ali ne, mati?“ se je razveselila mati in se ozrla proti možu.

„Kakor iz njega izrezan, Katra, ti povem,“ je menil boter.

Potem so mu prerokovali najlepšo bodočnost. Oče Andrej mu je želel zdravje, da bi bil lahko trden kmet, ded Jernej bi ga bil rad videl v cesarski suknji, babica Mina pa v mašniškem plašču. Tako so ugebali vsi, le mati Katra ga je ogledovala in skrbno vzdihovala:

„Da bi le živel, moj mali sinček!“

Minevali so dnevi. Drejče je cvilil, da ga je bila vsa hiša polna. Bilo je treba zibati in učkati kakor za stavo. Večkrat sem se bala — najsi sem bila tedaj trdna in brez napake — da me bo vrglo s tečajev, tak dirindaj je bil z malim.

„General bo; že zna komandirati,“ se je smejal stari oče, a stara mati je menila:

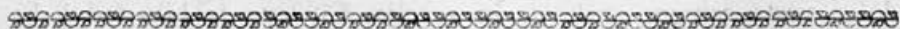
„Pel bo, pel! Novo mašo bo pel, ko ima tak glas!“

Katra, njegova mati, pa je znala samo eno:

„Da bi le živel, ko je tako srčkan!“

Drejče ni poslušal ne enega ne drugega, temveč je napravil čisto po svoje. Ko je dopolnil šesti mesec svojega življenja in so pričakovali vsi, ki so ga negovali, da dobi prve zobčke, se je naenkrat vsega naveličal in umrl.

(Dalje prihodnjič.)

Vsakdo je demokrat, kadar se gre za nekoga, ki je višji od njega, in vsakdo je aristokrat proti nižjemu. Prava demokracija pa ne obstoja v tem, da se izenačujemo z višjimi, kar je lahko, temveč v tem, da se ne iztegujemo nad nižje, kakor smo sami; vsakdo mora začeti z demokracijo sam pri sebi, pa bo šlo.

(K. Havliček.)

Ivan Matičič:

Životarci.

Ob prostranem Ravniku ždi tiha vasica Zagozd, ki z neznano tajno priklene nase vsakogar, ki jo spozna. Revno selo je, ki poraja krepki rod, jake sine, zdrave hčere, trdne kraške kmete, revne bajtarje, siromačke in siromake. In vsi enako gorko ljubijo svoje gnezdo, doma ali na tujem. Ko poje zvon podružnice svetega Jeronima na hribčku, ko kliče v Zalokah ali oni daljni v Dolini, žare Zagoscem oči; ko se poslavlja sin v daljne kraje za zaslužkom, se vse solzi v odkriti boli; ko se pa vrne, se ves Zagozd raduje. Tujino ne vzljubi nihče iz Zagozda. V bolnem snu tavajo v daljnih krajih sini in očetje, v boli mislijo na rodno vas, leta štejejo in dneve ubijajo v trpkem koprnjenju na vrnitev, in koprnjenje jih prižene v rodni kraj premožne ali pa berače. Blede hčere ihteč iztezajo roke iz daljnih dalj, v snu kličejo osamljene, v naročju tujcev plakajo po materi, po njeni sladki utehi zdihujejo, strte koprne po blagodatni očetovi. O sladki rojstni gaj, kako si oplakovan z daljnih bregov in mest, v vroči molitvi je vzdihovano tvoje sveto ime, v umirajočih vzdihih izgovarjano, na blelih ustnicah zamrlo... Očetov dom, kako globoko segaš v nedosežne dalje, hčere in sini te nosijo širom sveta v srcu, na ustnih in v očeh. Revni dom, kako skrito ždiš v srcu bogatina, ki si ga v zibelki varoval, v srcu nevestinem, ki jo kiti tuji blesk, v srcu potepina, ki se je izgubil na krivo pot, pa misli nate, ko ga tepe življenje. Siromašno gnezdece, kako daleč greje tvoja toplota. V šumnem hrupu in vrišču se trga plaha misel nate: številni tvoji otroci životarijo po cestah, za kruhom se pehajo; v peklenski žarečini jekla jih ohlaja tvoj spomin, v neprodirno temino zemlje prodira skrita lučka tvoje zvestobe, otroke svoje greješ v mrzlih rudokopih; in pozabljene v hiralnicah ogreva bedna misel nate, še v zadnji uri kličejo po tebi, bedni dom...

Zagozd ždi pod širnim gozdom, med drevjem in med poljem, med dolinami in grički. Med njivami vodijo stezice, kolovozi med ogradami. Pogled iz Zagozda sega komaj na Kozjak, k fari v Zaloce, pa dalje v gozd. Nad vasjo drči skrita v grapi železnica, ki spominja Zagosce na širni božji svet, globoko v dolini dere reka Otavščica, ki spominja pohlevne Zagosce na daljno morje, o katerem so samo čuli. Ravnih cest Zagozd ne pozna; v klance in v gozd vodijo le skalovita pota, ki so jih razorali težki vozovi, obloženi s kladami. Okovana kolesa škripajo in ječe pod svinčeno pezo, drsajo se od skale do skale, ko jih tišči po klancih navzdol, v nasuto kamenje rijejo, podkve pojó, vtiskavajo se v trde kolesnice, voli iztezajo jezike, trdi jarem jih tišči

v goltanec. Taka so zagozdna pota. Ona, ki vodijo k fari in postaji, so zložnejša, razori nasuti s strniščem in kamenjem z njiv, in včasih zdrči po njih tudi lahen koleselj, ki pa pod vasjo zastane in le počasi sopiha v klanec.

Zagosce živi gozd, njih kruh je tesanje in prevažanje tramov in klad; žaga, sekira, plenkača, cepin in bič njih glavno orodje. Nekdaj, ko so bili še bolj siromašni, so izdelovali lesene obroče in jih razpečevali v Trst. V Zagozdu prebiva že od nekdanj trpljenje, v trpljenju pa biva poštenje — in iz poštenja izvira ljubezen.

Zagozd je vzredil siromake ter jih priklenil na svoje siromaštvo za vse žive dni. Na tej bedni zemlji, ki jih je rodila, so hoteli životariti do zadnjega izdiha, zanjo se potiti in zanjo umreti. Čim bolj jih je topla, tem bolj so jo ljubili. Bilo je osem životarcev, rojenih v hlevu in gnili bajti. Že v zibelki so bili berači; ko so rasli, so bili zapuščene sirote, ko so dorasli, so postali hlapci; ko so onemogli, so bili zopet berači. Bratov niso imeli ne sestra, očeta ali mater komaj pomnili, a poznali ne in ne občutili njih toplino. Niso si bili krvni bratje, po značaju so si bili vsi različni, ali po svojem životarjenju so bili drug drugemu podobni, bedni bratje iz kosti in mesa, po človeški podobnosti ustvarjeni kakor kralji in cesarji, ljubljene le od bedne pedi posvečene zemlje, ki jih je odela in jim dodelila pokoj na tistem grobišču pri svetem Jeronimu.

I.

Najbednejši med njimi je bil Gregor, ki so mu rekli „Praskar“, siromak še preden se je rodil. Od mladega pastir, pozneje hlapec vseh hiš v Zagozdu. Služil je maselčarjem, polgruntarjem in gruntarjem, pa tudi bajtarjev ni zaničeval. Ponudil se je povsod, kjer je bila sila, najrajši tam, kjer je bilo največ trpljenja. Na starost je postal poljski varh, dalje nočni čuvaj, dokler se ni oprl ob beraško palico. Bil je vedno zdrav, le za trpljenje rojen; ljubil je le kramp, cepin, bêt in sekiro. Vesela družba mu ni bila mar, pijan ni bil nikdar, lačen vedno. Najljubše bivališče mu je bil hlev, na starost se pa tudi zapečka ni branil. Ko so fantje zapeli na vasi, je zleknil v steljo svoje trudne kosti, a ko je fantovska pesem zamirala, ko je vstajal zor, se je Gregor dvignil z ležišča in pljunil v roke. Molil ni nikdar, pa tudi ne klel. Za nedeljo ni porajtal, ni mu bil mar petek ne svetek. Kadar ob nedeljah ni pasel živine, je podelgal in pušil pipo. Ko so ob nedeljah popoldne drugi popivali v krčmi, si je kupil Gregor belega kruha in slanine ter legel v hlev, kjer se je pomenkoval z živino in sam s seboj.

Bil je bedna, izgarana žival, zaraščen, umazan, po gnoju smrdeč, razcapan, vedno ubog, ker ni imel očeta ne matere, ne sestre ne brata, a sam tako dober, da bi iztrgal dušo iz sebe za bližnjika. Vaščani niso z njim slabo ravnali, toda rajši so ga videli v delavnik kakor v nedeljo, mnogo bolj pogodu jim je bil poleti, ko jim je pel s cepinom in krampom, nego pozimi, ko je silil premražen k zapečku in je pel njegov želoдец žalostno pesem... Vse je dal drugim, vse do zadnje kaplje krvi zabil v delo, svoje krvave žulje žgal in brusil, da so postali podplati, ki jih je razmehčala šele prst... S prislužkom si je preskrbel koruzne moke in slanine za žgance, kupil si kako srajco, polovico pa pozgubil po stelji in svislih, ker ni imel žepov. Vse si je zbasal v nedrije, slanino in kruh, denar, tobak in pipo, pečen krompir in drugo uboštvo. In ko mu je zlezla srajca izza pasu, so mu zlezle tudi ropotije iz nedrij. Ko je zapazil, da so nedrije prazne, se je prijel za glavo, milo zajavkal in pokazal svoje močne, rjave zobe. Najbolj je pogrešal izgubljeno pipo, ki jo je iskal marsikako nedeljo po vseh potih in kotih. V tem hlevu je imel spravljeno moko, na onih svislih krompir. Razoglav je bil le tedaj, kadar mu je veja v gozdu vzela z glave klobuk, sicer ga ni snel nikdar, najmanj pa ponoči. V cerkev ni šel nikdar in po gosposkih hišah ni hodil, kjer bi se mu bilo treba odkrivati, izgogibal se je tudi praznično oblečenim ljudem. Čevlje si je sezul le pri čevljarju, počakal, da jih je popravil, in se zopet obul. Srajce ni slekel, dokler ni sama razpadla z ram; ako so pa bile hlače le preveč raztrgane, je glavne razpore povezal s trto.

Ljubil je le hlev, gmajno in gozd. Ko je zvedel, da podirajo Matjaževi v gozdu hoje, se je šel Gregor ponuditi za hlapca. Šel je v najgrše doline in vlačil z volmi hlode iz skal, da so pokale mišice in kosti. Prav v Tisovnik je odmevalo, ko je bičal vole, ko se je pretrgaval po škālčni poti, se je čul odmev prav do Kukave in do Krive veje, le ko je vzdigoval svinčene krlje na dnu Smrekovce, se ni nikamor čulo, kajti to je bila globoka dolina, na katere dnu je ležal večni sneg in kamor ni moglo prodreti solnce. V smrekovčne klance je potil Gregor kri za svoje gospodarje, napenjal žile, javkal, stiskal čeljusti, a ko je prišel na vrh in se komaj oddahnil, je že pozabil na trpljenje in se vrnil zopet v globino. Pel je šlekar v Kozji dolini, verige zvene le čez Mesni ploh, porajtlji pokali na Plesah, zaprežne vrvi se trgale v Rjavem griču, povze in ridovniki se lomili na Kobilji poti. Gregor ni omagal. Zdvojil je mnogokrat sam nad seboj, nad trdim naporom, ki mu je bil nekajkrat komaj še kos, a odnehal le ni. Če najhujšega ne opravi sam, ga kdo drug tudi ne bo, si je mislil naš sirotež.

Na Romarici je rdečih jagod več ko babine, pri Banderu toliko, da zakrivajo pašo živini, pa Gregor se ni nobene dotaknil, niti videl jih ni ob svojem neprestanem naporu. To so slaščice za boljše ljudi. Pod Koritom zore rdeče maline, pa Gregor jih je okusil le toliko, kolikor ga je oplazila veja, kadar se je plazil skozi grmičje malin. Za lazmi rastejo po pomladnem dežju mavrahi, do katerih se ni Gregor nikdar pripognil. Po vsem gozdnem prostranstvu pojo ptiči in žolne trkajo ob trhlino, pa Gregor je čul le ujede, ki pojo po končanem delu. Gozd je prepoln vonjav, ki v solncu dehte, pa se je Gregor menil zanje toliko kolikor za sparjen smrad hleva.

Nekoč ga je dohitela noč sredi gozda. Nad Smrekovco je izpregel in pognal vole v sočno pašo, sam si pa pripravil ležišče pod smreko na robu prepada. Pa je potegnil iz Smrekovce hlad, da je Gregorja pretreslo skozi nedrije.

„Hladno bo,“ je rekel, „bi zakuril ali ne?“

Po daljšem premišljevanju se je dvignil z ležišča in šel nabirat protja in drv.

„Dežja ne bo,“ je govoril sam s seboj, ko je vlačil gorivce na kup, „pa vendar zakurim, bo krajša noč. No, poštajna! Glej jo, kako nagaja! Si se priklenila na čok!“ se je jezil nad trhlo vejo, ko jo je vlekel izpod gnilih trsk.

Ko si je zapalil ogenj in si natlačil pipo, se je zleknil na smrečje in mah in se pričel pomenkovati: „Škoda takega ognja, ko nimam krompirja. Če bi vedel, da me ukane, bi si vzel krompirja; pa kdo se zanesa, da bo tako hitro noč. Pozabil sem pogledati na solnce. Saj Matjaževka je dobra, krompirja mi da, če le hočem; zadnjič mi je dala še špeha in kruha. Za tiste solde mi ni, templancev bo treba in srajca gre h kraju.“

„Ooov!“ se začuje iz prepada.

Gregor odstavi pipo, posluša, nato popravi glavnje, nameče na ogenj drv in se nasloni zopet na deblo. V smrečju šumi veter, iz bližine se sliši hlostanje živine v paši.

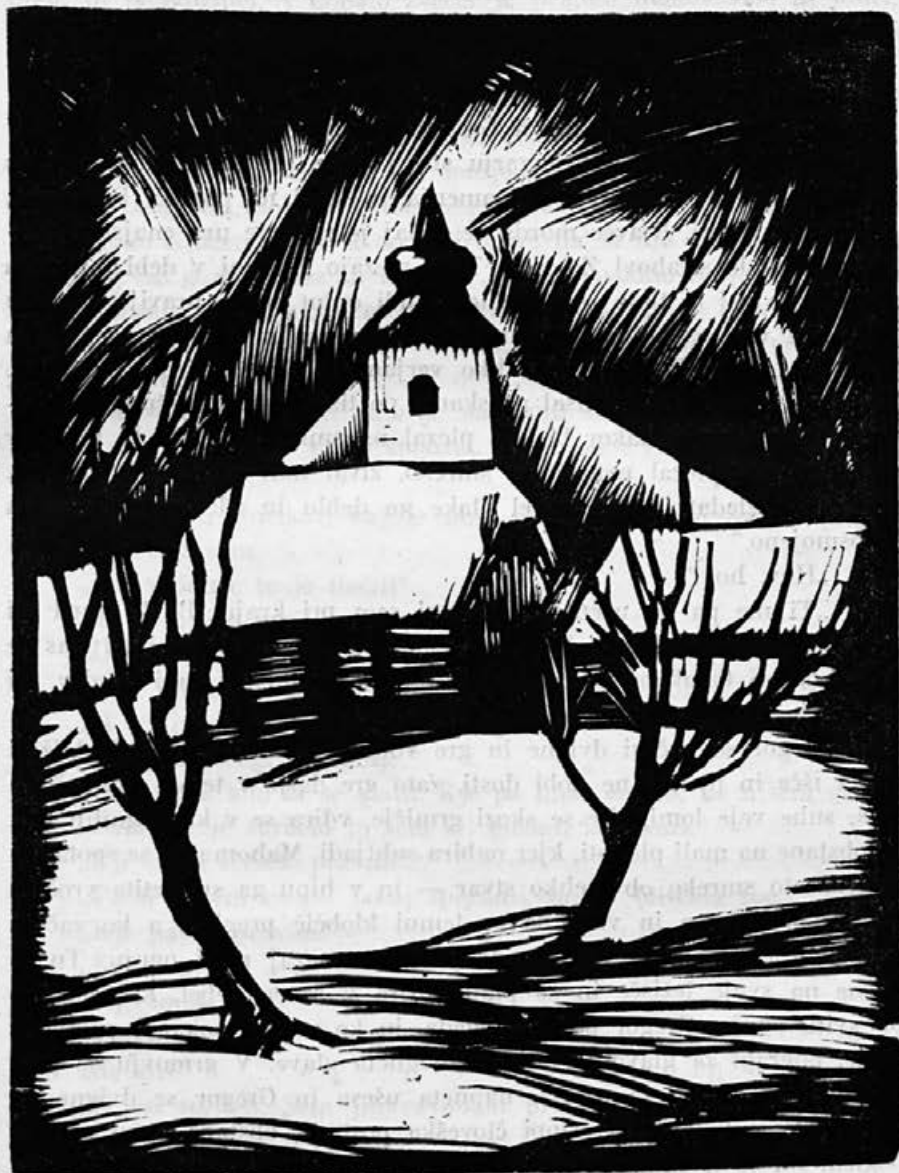
„E-eeel!“ se začuje iz dalje, „ojeel!“ odmeva čez dolino.

Vola se približujeta ognju in se paseta v njega bližini.

„Vaju je strah, guncveta?“ jima zakliče Gregor prijazno. „No, le pridita bliže, le! Na, Rjavec, na! He, Lisec, na!“

„Hov, hov!“ zalaja lisjak z bližnje jase.

Vola se približata ognju, ker ju je strah temne samote, Gregor jima prijateljsko govori:

F. S. Stiplošek: Št. Jakob.

„Sta žejna, kajne? Bosta morala že potrpeti, Haluža je daleč, a zdaj se mi res ne ljubi z vama. Napijeta se jutri doma. Otrobov tudi ni nocoj, ne morem pomagati.“

„O-o!“ zakliče daljni glas.

„Te trebuh boli?“ se šali Gregor. Vol dvigne glavo.

„Slišiš, Lisec? Na Prangarju straši. Tam pri božji martri vstaja iz groba mrtvec, teka okrog znamenja in kliče na pomoč. Da, Lisec, ti še tega ne veš, Rjavec morda že. Zdaj je najbrže ura enajst, o polnoči se zbude strahovi Za ribo. Tam plezajo Turčini v debela, jaz jih še nisem videl in tudi ne verjamem, tudi onim ne, ki pravijo, da teka pri Krivi veji vsako noč martnik okrog parobka tiste smreke, ki ga je nekoč ubila. Pač mi pa lahko verjameta, da straši za Čartežem. Tisto noč sem natanko slišal praskanje po tisti smreki in čudno zdihovalje in stokanje, kakor bi kdo plezal na smreko. A kdo bi bil? Živ človek ne bo plezal ponoči na smreko, žival tudi ne. Ko je bil dan, sem šel pogledat in sem videl dlake na deblu in zdelo se mi je, da je osmojeno.“

„Hov, hov!“

„Ti me pa ne uženeš! Z drvni sem pri kraju. Bi še kuril ali ne? Spanca še ni. Bosta legla, volička? Le počivajta, le, jutri nas še trda čaka. S tobakom je tudi že borna. Res se mi ne ljubi po drv, ali radi vaju bi še enkrat naložil.“

Gregor se počasi dvigne in gre vnovič nabirat kuriva. V bližini ognja išče in tipa, a ne dobi dosti, zato gre dalje v temo. Gnile šture trga, suhe veje lomi, riže se skozi grmičje, vdira se v kupe gnilih trsk in obstane na mali planoti, kjer nabira suhljadi. Mahoma pa se spotakne pod košato smreko ob mehko stvar — in v hipu ga spreletita vročina in mraz. Ozre se in vidi, da se temni klobčič pregiba, a ko začuje še stokanje, ga popade strah, da jo ubere nazaj proti ognju. Tu se stisne na svoje ležišče in se plaho ozira v senco debel, ki trepetajo ob svitu ognja. Gregor posluša, gleda, in ko začuje pokanje protja iz dalje, pograbi za glavnojo, a vola dvigneta glave. V grmovju se pregibajo veje, voliča se ozreta, napneta ušesa in Gregor se dvigne na kolena. V svit ognja pa stopi človeška postava, obstane in si zasenči pogled. Bil je to majhen, belolasi starček, siromašen, na eno oko slep. Gregor napenja oči, se hipoma zasmije in vzklikne:

„Glejga Jozla! Kmalu bi me ostrasil. Kdo bi si bil mislil, da sem zadel obte! Glej ga no, kar odleglo mi je, ker resnično sem se bil ustrašil.“

Jozl je bil star, gluhi pastir, ki je vse svoje življenje posvetil živini na paši. Najrajši je pasel po gozdu, živeč le ob pečenem krom-

pirju in mlakužnici. V soboto zvečer je prignal domov vole in junce, nabral si v vrečo krompirja in v nedeljo zjutraj je odšel zopet za teden dni. Spomladi je nabiral rdečih jagod v kozarje iz leskovega lubja v veliko veselje otrokom. Ker je bil močno gluha, se ni spustil z nikomer v pogovor, če ga ni nagovarjal, briga se ni za ves svet. Ljubil je le svojo živinico, pazil nanjo, z njo se pogovarjal, iskal ji mlakuže po gozdu, poznal je vse luže po senčnih potih, ob suhi je gnal pit rajši do Kukave, nego k domači lokvi, da bi mu kdo ne očital, da ne ve za vse gozdne luže in mlakuže. Krav navadno ni pasel, ker mu je prizadevalo preveč skrbi mleko. Ostajale so doma v hlevu, kjer jih je krmil gospodar. Ob lepem vremenu je Jozl popeval in vriskal, ob grdem je bil čmeren.

„Tak pridi no bliže!“ mu je namignil Gregor. Jozl ga je nezaprano motril in šele, ko ga je sponzal, je stresel z glavo in mu zažugal s pestjo:

„Frdamani Praskar, kaj te nosi zloidi pod mojo hojo!“ zavpije s čudnim naglasom.

„He, vedanec te je tlačil!“

„Te coprnice nosijo ali te zloidi trka?“

„Le hud bodi, Jozl, le!“ se smeje Gregor.

„Sem mislil, da so se priklatali ciganje k živini —“

„H ognju sedi, Jozl, pa kaj povej!“

„Ali kaki drugi poladinje.“

„Beži, beži, kdo bi se klatil. Kje pa imaš živino? Je nisem videl.“

„Zato me je skrbelo in sem šel gledat, kdo kuri.“

„Kje imaš živino, pravim?“

„Pa te nisem mogel takoj spoznati, mi je bliščala luč.“

„Kje paseš, pravim?“

„Kaj praviš?“

„Kje imaš repe?“

„Tamle v dolinici ležijo.“

„So siti?“

„O vsi so, vsi. Sem jih ravnokar preštel. O, so pametni, se mi nobeno ne zgubi.“

„Pili so?“

„O siti, siti! So bili v firštovem, paša do vampa; ta lisastemu junčku je segala do vratu.“

„Če so pili, pravim?“

„Kaj?“

„Sem se ulezi, Jozl!“

„Ali paseš?“

„Ja, ta lačno.“

„Koliko jih imaš?“

„Trije repi smo kakor vidiš.“

„Samo čez noč ali za več dni?“

„Glej, Jozl, koliko je žerjavice; si lahko spečeš krompir, če ga imaš.“

„Do kedaj, do nedelje, praviš? V firštovo ženi, pokaj bi obiral te zjedi, škoda gobcev.“

„Če imaš še kaj krompirja, ga lahko spečeš.“

„Obirali, obirali, pa še kako! Saj borštnarja ni, če pride, mu pa korobač pokaži!“

„Ohoo!“ tajno odmeva iz dalje.

„Te ni nič strah, Jozl?“

„Stran praviš? Kam?“

„Na Pangarju straši.“

„Na Pangarju? O, tam je paša, tam!“

„Straši, straši! Ravno to uro se martrajo duše.“

„Samo daleč je, daleč. Pa vode manjka tam.“

„Hov, hovi!“ zalaja lisjak prav od blizu.

„Sem pridi, te bom spekel!“

„Kaj?“

„Bi jedel pečen je, Jozl?“

Jozl požre sline rekoč:

„Kdo ti ga bo dal!“

„Beži za srnjakom v Kozjo dolino!“

Jozl belo pogleda in otrese z glavo. V vejevju zaprhutajo ptice, dremotno začivkajo in se spet umire. Nočni glasovi utihnejo, dremotni zamirajo v daljo; nad prostranstvo gozda lega dremavica, ki se zaziblje v sen šele ob bližajočem se jutranjem zoru.

Jozl pokima z glavo in se počasi vrača k svojemu ležišču, Gregor pa truden nasloni glavo ob deblo. (Dalje prih.)

Tine Debeljak:

Nem klic.

Čudna tajnost padla je na naju pot:
iščeva se v trudnem krogotoku.

Plaho proživa po sanj obodu
boječi roki si nasprot.

Ko pa zaslutiva približevanje,
tajiva svoje plahe sanje,
in ti trepalnice zastreš si čez oči,
da ne izdali bi te sni,
ki dihajo še v svetli luči me —

in jaz zagrebem si v lase dlani
in v klic nem trgam se: Ne muči me!

Ark. Averčenko:

Zločinci.

Buhvastov, pisar drugega oddelka, je spal, ko so ga prebudili in mu javili, da so mužiki prignali k zaslišanju dva aretiranca: Savelija Šestihatko in drugega neznanca, ki prikriva svoje ime in svoj poklic. V spremnem aktu občine je bilo zapisano, da sta aretiranca kršila „Kazenski zakonik v delu kazni o meščanski neodgovornosti.“

Pisar je v preprostem ljudskem jeziku javljal, da sta se oba aretiranca obnašala pod vsako kritiko: Šestihatka je udril pri Židu arendatorju Zalmanu, polomil vse njegove stvari, s ponvinnim ročajem ranil arendatorjevo ženo, njegovemu sinu pa je odtrgal uho; župana spodaj imenovane občine da je pretepel, orožniku izbil dva zoba, njemu, pisarju, pa je poskušal polomiti zgornje ude.

Odtrgano uho in izbita dva zoba sta bila aktu priložena, zavita v cunjo, okorelo od krvi.

Drugi, neznan, ki je bil zasačen v nekem vrtu, ni mogel povedati svojega imena; pri pregledovanju pa so našli pri njem proklamacijo, bombo in rdečo brado.

Pisar Buhvastov prebere akt, si podrgne neobriti obraz in zamrmra:

„Lopovski narod!“

Po njegovem obrazu se ni dalo sklepati, koga je s tem mislil; da li je mislil mužike, ki so ga prekinili v spanju, ali Šestihatko, ki je odtrgal uho arendatorjevemu sinu, ali neznanca, ki se je bavil z mračnim, tajinstvenim in strahovitim poslom.

Pisar odpre pisarniška vrata in zakliče korporalu:

„Po vrstil!“

V sobo stopi visok, rjavkast mužik v kratkem suknjiču, z ozkimi kalmickimi očmi in z lasmi, ki so kakor pahljača štrleli na njegovi razmršeni glavi.

Stopi kraj mize in upre pogled v konico levega, raztrganega čevlja.

Pisar Buhvastov stopi naglo k njemu, mu z energično kretnjo dvigne sklonjeno glavo, pa zamiži in reče:

„Sijajen si! Ej, moj Šestihatka! Bolje, da se ne bi imenoval Šestihatka, temveč...“

Hotel je reči nekaj duhovitega, nekaj, kar bi humoristično obrnilo njegov priimek; ali mesto tega konča povsem nepričakovano:

„... Lopov!“

Nato preide v resni in poslovni ton.

„Okrivljen si, da si zagnal pri arendatorju velik hrup, da si odtrgal njegovemu sinu uho, pretepel kmeta in zbil korporalu zobe. Je to resnica?“

Rjavkasti mužik pogleda pisarja izpod čela in zagode: „Resnica.“

„Glejte, prosim vas!“ — ploskne pisar z rokama. „Pa kaj ti je arendator naredil?“

Mužik še enkrat pozorno pogleda pisarja in pravi: „Čifute vedno tepem.“

„Pa zakaj jih tepeš?“

„Mučili so Krista in domovine ne spoštujejo. Le bolj radi tega nespoštovanja.“

„Hm!“ se začudi pisar. „Pa kljub temu nimaš pravice, da jih tepeš!“

„Kako to?“ razširi mužik roke. „Pravim jim: počakajte, gospod gubernator vas bo vse pobesil! Arendator pa mi reče: kaj neki bo tvoj gubernator — kupim ga za tri rublje!“

„Pravtakó je rekel?“

„Formalno! Čakaj, pravim jaz, gospod pisar bo že slišal tvoje besede. On pa, lopov, se nasmeje: če stane gubernator tri rublje, kupim pisarja za enega in pol. Jaz pa sem rekel: takó?“

Pisar se nepričakovano nasmehne:

„Ti si torej... sinu... uho?“

„Popolnoma! Formalno! Kajti jaz mislim takole: če ti žališ mojo domovino, gospoda pisarja, pa bi jaz ne imel pravice izpuliti ušesa tvojemu ščenetu? Imam jo! Formalno!“

„Ha, ha, pa si res originalen! Kakšna neposredna prirodnost! Ali kakor tukaj pripominjajo, si napravil tam grozen hrup! Zakaj si pa arendatorico pretepel z ročajem?“

„Ona je, vaše blagorodje, govorila resnico o vaši soprogi. Oziroma o njenih vrlinah.“

„A“ se nakremži pisar. „Takó! Bomo pa povprašali o tem arendatorico! Pa to ne pomaga, bratec moj, razžalil si tudi kmeta in izbil korporalu zobe. Čemu?“

„I oni so prav taki. Jaz jim pravim: spustite me, to sem storil zaradi gospoda pisarja. Oni pa meni: kaj ti bo tvoj pisar, takale zverca! Pravtakó so rekli — zverca! Pa me zjezi! Kaj takó boš o domovini! Pa sem zamahnil...!“

„Ha, ha! Vidim, da nisi baš neumen fant! Imaš načela! Tvoje sodno postopanje bo treba prekiniti. Je preveč zanimivo! Pojdi, Šestihatka! Čakaj, rakijo gotovo piješ?“

Pisar Buhvastov poišče po žepih in izvleče pol rublja: na, pa ga zvrni merico!

„Formalno! Jaz bi, vaše blagorodje, prosil vašo milost za čevlje. Morda imate kakšne? Čevlji so mi strgani.“

„Dobro! Ti si veseljak! Dam ti svoje, nosil sem jih dva meseca. A ti si ga z ročajem?“

„Pa kaj mi je to? — Udaril sem, pa konec!“ Pisar gre iz pisarne v spalnico in po eni minuti se vrne s čevlji: „Na jih! Vzem! Pojdi!“

„Pa kakšen suknjiček, vaše blagorodje?“

„Hajdi, hajdi, pojdi! Dosti je! Ne prosjači! Ej, Porfjon, pusti ga, naj odide! Privedi drugega! Zbogom Šestihatka! Torej zverca, je rekel, ha, ha!“

„Zbogom vaše blagorodje! Najbolj smešno pa šele pride! Ostanite zbogom!“

Korporal privede drugega, ki so ga prignali mužiki, ga dregne v rebra radi reda in odide.

„A moj sokole! Letel si, letel, nazadnje pa si priletel na smeti. Vaše sorte že dolgo nisem videl. Kako se kaj čuti erfurtski program?“

Poleg pisarja je stal majhen, žilav človek, z vratom bika, z raztrgano čepico in spuščeni brkami in molče poslušal.

„Seveda v vašem sekcijonalnem položaju ni treba niti vpraševanja: „lilit, melenit, nitroglicerín in bikfordova vrvice.“

Nato spremeni ton, pogleda neznancu v obraz in ga strogo vpraša:

„Imate pomagáče?“

„Nimam,“ odgovori tiho neznanec.

„To sem si mislil. Tako je torej, gospod rušilec! Brez sumnje ste vi nekakšna rdeča zver in bo treba z vami v mesto! A?“

„Saj sem iz mesta.“

„Takó? Kakšen veter vas je pa potem zanesel v Sinjuhinov vrt?“

„Kakšen Sinjuhinov vrt? Šel sem na Borlimo, vaše blagorodje?“

„Da, da! Torej so vas kmet, korporal in mužíki samo oklevetali? Zanikrnež!“

„Častna beseda, vrag me je gonil!“

„Aja? Kaj pravite? Prvikrat slišim, da se tudi ta gospod udeležuje v vaši organizaciji. Gotovo ste šli tudi ubijati po nasvetu istega prijatelja!“

„Nikogar nisem ubil. Hotel sem jih samo malo prestrašiti...“

„Kajpada, če jim vržeš kaj pod noge — malo strahu in pretres živcev. Ha, ha, vaša platforma! seveda predvideva ljubezen in velikodušnost napram bližnjemu. A? Kaj molčiš?“

Neznaec prestopa z noge na nogo in pravi:

„Bil sem pijan.“

„Ka-a-aj?“

„Pijan sem bil. A tudi oni... za seno... trideset kopejk. Kaj je to mogoče?“

„Kakšno seno? Kaj pa tu...?“

„Njihovo. Pravim jim — vi ne verujete v Kristusa. Oni pa pravijo: verujemo ali ne verujemo, brez obračuna Vaske ne pustimo.“

„Ne razumem ničesar. Kakšen Vaska?“

„Čugrejevski. Potoval sem na čugrejevskem. Meni je bil zelo težko. Ah — pravim jaz, vi ste taki in taki. Niti praška ne bo ostalo od vas.“

„Počakaj, počakaj, dragi moj! Jaz ne razumem. Komu si ti to rekel?“

„Arendatorju.“

„Kakšen posel pa ima tu bomba — kakšen?“

„Bomba sploh nima posla.“

„Pa kaj, hudiča, mešaš arendatorja? Kje si vzel bombo?“

„Saj je sploh nisem vzel, vaše blagorodje, kaj pa bi z bombo?“

Pisar pa zardi:

„Kdo pa si ti?“

„Tudi Čugrejevski. A oni so zahtevali trideset kopejk. Kako? Po kakšnih postavah neki za kopo sena?... S tem se je tudi začelo...“

„Kaj se je začelo?“

„Kaj morete zahtevati od pijanega človeka, Vaše blagorodje. Nič se razume.“

„Ti se mi izmikaš, bratec. Delaš se butca.“

„Saj tudi sem butec. Mar bi pameten človek pulil ušesa čifutom? Pijan sem bil. Roke so me srbele. Ko pa se strezniš, pa vidiš vse. Da.“

Pisar poskoči k neznancu in ga zgrabi za grlo:

„Ti, ti... Kako se imenuješ?“

„Jaz? Savelije. Savelije Šestihatka po priimku.“

Pisar Buhvastov sune Savelija in z vikom plane na hodnik:
„Je odšel? Ste spustili lopova!“

Osamljen Savelije pa k sliki v zlatem okvirju, začuden dvigne obrvi in reče:

„Kam zdaj! Ako ne piješ — dobro, ako piješ, precej padeš v navdušenje: nemu izpulíš uho s korenino, drugemu zobe. Če boš imel takle karakter bratec Šestihatka, potem čifuti ne bodo imeli nikoli dosti ušes za te. Kočljiva zadeva, boga mi!“

Dr. A. Debeljak:

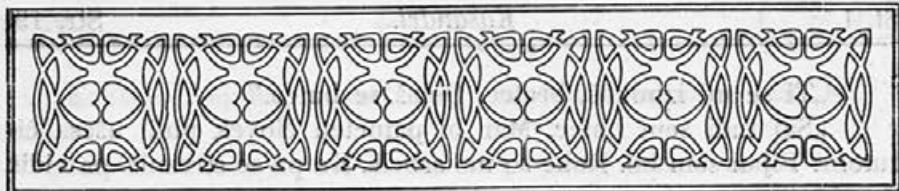
Kasandri.

Predraga, poglejva, če roža,
ki prvič od davi ji boža
bagreno haljo žarek vroč,
še nosi svojo haljo gladko,
če lice nje, ko tvoje sladko,
že ni osulo se pod noč.

Ojoj! poglej, v prekratki dobi,
predraga, nje mikom in milobi
sledov nobenih ni nikjer!
Narava, pisana res mati,
ker takšni cvetki je obstati
samo od jutra na večer!

Zatorej, draga, mene slušaj,
mladosti zlati čas okušaj,
kadàr se najbolj razcveti.
Mladost utrgaj: v stara leta
nalik škrlatu tega cveta
ves kras se tebi obleti.

Fr. Štupar.

Solnčna ura.

Med najvernejše tovariše človeškemu življenju štejemo časomerje. Že v davni davnini je človek iskal sredstev za merjenje časa, ker mu je bilo to potrebno, ter je rabil v ta namen sredstva, ki so kolikortoliko stalno kazala enake časovne dobe. Da se je v prvi vrsti oziral na solnce, ki mu je redno vsak dan nanovo vzhajalo in zahajalo, je skoraj umevno samo ob sebi. Vendar je solnčno kroženje premalo izrazito, da bi moglo vedno služiti časomerju. Prvič je solnčno sijanje nestanovitno, vidno samo ob lepem vremenu; drugič daje premalo enakomerne dnevne časovne dobe, ki so poleti daljše, pozimi krajše; in tretjič po njem ni mogoče vsega dnevnega časa razdeliti v enake časovne dobe.

Vsled tega so iskali drugih sredstev, ki naj bi bila za časomerje prikladnejša, rabna vedno: podnevu in ponoči. Sestavili so si vodne in peščene ure: Ker so pa te bile neprilичne za oskrbovanje in premalo točne, so končno sestavili kolesne ure na nihalo in električne ure, ki potrebujejo malo pozornosti in nam čas kažejo točno.

Kolesne ure imamo že zdavnaj zelo porabne v razni velikosti: od ogromnih stolpnih ur pa do majčkenih ženskih uric. Navzlic temu so se stenske solnčne ure ohranile skoraj do najnovejšega časa, čeprav se nismo dosti menili zanje. Še pred par desetletji so se videle na ljubljanskih cerkvah stenske solnčne ure; šentjakobska je imela lepo Wolfovo sliko: Klic k poslednji sodbi (posnetek v Dom in svetu 1910, str. 430.). Danes je menda edina solnčna ura v Ljubljani na Kolizejskem poslopju v Trnovem (Kopališka ulica).

Večina ljudi, ki pozna solnčne ure, najbrž misli, da so samo take, kakoršne so bile na stenah; toda solnčne ure so raznovrstne. Večina solnčnih ur ima kazalec in cifrenico. Kazalec, ki meče senco na cifrenico, stoji najčesče v meri zemeljske osi. Cifrenica, t. j. plošča, na kateri so zaznamovane urne številke, more imeti različno lego, in po tem se solnčne ure tudi razločujejo. Enako nočna solnčna ura ima cifrenico poševno: navpično na kazalec, torej vzporedno z ravnikom; navpična solnčna ura ima cifrenico v navpični legi: to je splošno znana stenska solnčna ura; vodoravna solnčna ura ima vodoravno

cifrenico. Razen teh imamo še brez kazalčno, visečo ali žepno solnčno uro.

Ob sedANJI popolnosti kolesnih ur smo za solnčne ure izgubili domalega vse zanimanje, zato bi natančnejši opis ne imel pomena. Med njimi sta pa dve, ki v nekem oziru tudi še danes zaslužita nekoliko pozornosti, zato naj jih vsaj na kratko omenim: ena je vodoravna ali talna, druga pa viseča ali žepna solnčna ura.

V dižonskem parku na Francoskem se nahaja talna solnčna ura — sedaj najbrž edina svoje vrste na svetu — ki je tako prirejena, da za kazalec služi tisti, ki hoče vedeti, koliko je ura. Opazovalec namreč stopi na pravo mesto opazovalne stezice in njegova senca pade na zadevno mesto na cifrenici. Ta ura je posneta po prvotni bruški v Burgu (Brou, Bourg) na Francoskem, kjer jo je bil pred cerkvijo napravil arhitekt Andrej Colomban, ki je zidal cerkev. Ker je ta ura zanimiva in bi gotovo dajala mladini zabave in pouka, vrhu tega jo je pa kaj lahko narediti, mislim, da bi sodila na otroška igrišča in na šolske vrtove, kjer se zadržuje mladina. Naj povem o njej vsaj nekoliko.

Mislimo se na severni tečaj. Ob pomladnem enakonočju začne solnce vzhajati ter se tri mesece dviga v nevidni zavojici, tri mesece se pa zopet niža ter ob jesenskem enakonočju zaide za šest mesecev. Tam je torej pol leta dan. Solnce gre na okrog ter žene senco pokonci stoječega predmeta okrog in okrog tega predmeta. Cifrenica talne solnčne ure je tamkaj krog, opazovalno mesto pa krožno središče. Ob solnčnem sijaju se čas lahko opazuje vseh 24 ur neprestano dan za dnevom in ura kaže jako dobro.

Na ravniku (polutniku) so razmere čisto drugačne. Tamkaj sta dan in noč enako dolga in solnce hodi svojo pot (kakor se nam namreč vidi) redno od vzhoda proti zahodu. Ob spomladnem enakonočju se začne premikati proti severu in to traja 3 mesece, 3 mesece se pa vrača do jesenskega enakonočja, in potem se enako gibanje izvrši proti jugu. Tamkaj z okroglo cifrenico ni nič; urne številke se napišejo na ravno črto osnovnico in v središču se navpično na to zaznamuje opazovalna stezica, ki znaša 0.434 dela glavne ali osnovne poluosi na vsako stran. Na tej oddaljenosti se opazuje ob poletnem solnčnem obratu; potem se opazovalec do jesenskega enakonočja pomika proti osnovnici (središču), od tukaj proti jugu do zimskega solnčnega obrata. Čim bolj se opazovalec bliža osnovnici, tem slabše označuje njegova senca čas in ob enakonočju ga sploh ni mogoče določiti. Na ravniku je torej talna solnčna ura malo rabna.

(Konec prih.)

Po gozdu in polju.

TRETJI IZPREHOD.

Dr. Erjavec: No, otroci, kako sodite danes o našem drevju?

Stanko: Naravnost veličastno je, oče! Tako čudovito lepega ivja menda nisem še nikdar videl!

Branko: Pri vsem tem pa danes ni še nič kaj prida mraza. Ne razumem, odkod se vzamejo vsi ti milijoni ledenih igel, ki oklepajo vejevje.

Dr. Erjavec: In vendar je baš to milejše vreme, ki je nastopilo po preteklih mrzlih dnevih, povzročilo, da se je naredilo tako lepo ivje.

Branko: Ali je to mogoče? Nasprotno bi bil prej pričakoval.

Dr. Erjavec: Ta pojav vam ne bo delal prevelikih preglavic, ker ga je lahko razumeti. Saj veste, da je mrzli zrak prej nasičen vlage kakor topli; ali, če se drugače izrazimo, da odda topli zrak, kadar se ohlaja, nekaj svoje vlage. Le pomislite, kako se nam kadi iz ust, kadar izdihavamo sapo v mrzli zimski zrak; precejšen del iz naših pljuč prihajajočih, v gorkem zraku nevidnih plinastih vodenih hlapov se izpremeni tedaj v mokro meglo, ker v mrzlejšem zraku ne morejo več ostati v plinastem stanju.

Janko: Zato se torej pozimi sapa vidi!

Dr. Erjavec: Prav zato. In radi tega postanejo tudi šipe v toplo zakurjeni sobi motne, kadar je zunaj mraz. Ako pa se zniža zunanja temperatura pod ničlo, se pretvorijo, kakor veste, vodne kapljice na šipah slednjič v ledene rože. Ta pojav se vrši takole: šipe so radi nizke zunanje temperature jako mrzle, a v sobi se nahajajoči topli zrak vsebuje mnogo vlage in zadéva ob njihove ledenomrzle ploskve. Nekaj vlage preide tedaj radi močnega ohlada v kapljivotekoče in končno celo v trdno stanje ter tvori na šipah ledene kristale. Slične razmere so včasih tudi v prosti naravi. Prav zadnje dni smo imeli precej hud mraz. Tu na prostem se je vse, torej tudi vejevje drevja, ohladilo precej pod zmrzišče. Čez noč pa pride z južnim vetrom naenkrat toplejši, z vodnimi hlapi nasičeni zrak. Nekaj vodnih hlapov se zgosti v obliki težke megle, že ko se mešajo z mrzlejším zrakom našega kraja. Koder pa zadenejo meglene kapljice na skoz in skoz premražene predmete, na kamenje in plotove, na travo in veje, se pretvorijo hitro v kristalčke in ostanejo na teh predmetih, slično kakor ledene rože na šipah.

Stanko: Ves čas že govoriš o kristalih, oče. Ne vem, če smemo ledene rože tako imenovati. Tudi tu na drevju, kjer se vse lesketa in iskri, ne vidim prav za prav ničesar, kar bi lahko nazivali kristal.

Dr. Erjavec: Nič čudnega, saj je tu vsak posamezen kristalček vode tako majhen, da ga vidimo le pod drobnogledom. Nežni igličasti zapredek tu na vejah in še bolj čudne krivulje in arabeske ledenih rož na šipah namreč niso poedini kristali, temveč nepravilne sestave nešteti mikroskopično majhnih kristalčkov. Sedaj boš menda razumel, da ne moreš kar na lepem odkriti kockastih kristalov soli ali pa kamene strele.

Branko: Ali poznamo že tudi večje kristale vode; ali kaj vemo o njihovi glavni obliki? Pred nekaj dnevi smo vzeli namreč v šoli razne kristalne sestave in se učili, da spada v vsak sestav nekoliko enostavnih glavnih oblik.

Dr. Erjavec: Zares velike kristale vode so opazovali semtertja ob priliki hude toče, n. pr. leta 1897. na Koroškem in Štajerskem, kjer so merili poedini kristali do 13 cm. Pogosto se pa kaj takega ne dogaja; zato so vzbudili ti krasni, skoro kameni streli podobni stebri, ki so padali takrat iz oblakov, med prirodoopisci splošno zanimanje. Pojem o glavni obliki si pa pridobiš lahko na mnogo lažji način. Kadar bo ob precejšnjem mrazu nalahko in brez vetra snežilo, si oglej natančneje male nežne snežinke, ki obvisijo na tvojih suknji! Zapazil boš čudovito mične tvorbe, navadno šesterotrakaste zvezdice ali ploščice. Tudi ti kristali so še sestavljeni, a vsled pravilne uredbe vsega spoznamo lahko takoj, da imamo brezdvomno pred seboj tvorbe, ki pripadajo tako zvanemu heksagonalnemu ali sedmerosomernemu sestavu; sestav je torej prav isti, kakor kristaluje poleg mnogih drugih rudnin tudi kamena strela s svojimi krasnimi šesterostraničnimi stebri.

Janko: Ves gozd se mi zdi danes kakor eno samo prekrasno ozaljšano božično drevo!

Stanko: Isto sem imel tudi jaz v mislih. Najraznovrstnejše drevje je tako enakomerno odeto s prelestnim, svetlikajočim se ivjem, da ga je komaj mogoče razlikovati.

Dr. Erjavec: Samo eno uro še počakaj in izginilo bo že dokaj te krasote! — Sicer se pa posamezne drevesne vrste razločijo prav dobro, če jih le malo natančneje motrite. Tale breza n. pr., s svojim belim deblom in navzdol visečimi šibami, še sedaj ne more zatajiti svoje narave, in hrast tam zadaj, s krivenčastimi vejami in

razpokanim deblom, ločite na prvi pogled od vitkih gladkodebelnih bukev.

Stanko: Da, deblo in vsa rast — na prvi pogled ločim bukev od hrasta. Mlado hrastovje in bukovo grmičje ima še od jeseni rjavo listje. Nekoč sem bral, da razlikujemo pozimi drevesa precej zanesljivo po njihovem brstju — a danes ne bi vedel, kako začeti.

Dr. Erjavec: Prav imaš, takle zimski gozd, ves v ivju, rastlino-slovca kar nič ne miče. Vendar se prav dobro spominjam nekega dne iz svoje mladosti — prav tak je bil kakor danes —, ko me je iznenada prevzelo neizrekljivo hrepenenje po spoznavanju. Precej časa že nisem bil znanstveno delal; morile so me hude skrbi, kajti oče mi je bil umrl in boriti sem se moral za obstanek. V težke misli zatopljenemu mi je po gozdu grede slučajno obviselo oko na zelenem mahovju, ki je gledalo izpod snega ob vznožju starih dreves in višje gori na deblih sem zagledal vse polno raznovrstnih lišajev v vseh dobah njihovega razvoja. Neko veselje me je prešinilo, v trenutku sem imel v rokah povečevalno steklo, ki me je vedno zvesto spremljalo; vse skrbi so bile pozabljene, ko sem motril in gledal te lične tvorbe, stare znance iz srednješolskih let. Od tega dne nisem več ravno obupaval. Če mi je postalo pretesno v srcu, sem bežal v svobodno naravo, kolikor mi je le dopuščal čas. Prav kmalu so začeli cveteti telohi in dišati vijolice; najhujše sem bil prestal, obrnilo se mi je na bolje.

Stanko: Težko ti je moralo biti takrat, oče, a mislim si, kako si se vzradostil, ko si zagledal v snegu in ledu svoje ljubljence. Ali ne bi poizkusili še mi najti danes nekaj lepih mahov in lišajev kot spomin na tiste hude čase?

Dr. Erjavec: Lišajev bomo lahko dobili, kolikor jih bomo hoteli; nedaleč od tu pelje stara deželna cesta tik ob gozdnem obronku. Vrnimo se po njej nazaj v mesto. Na črnih topolih bomo našli brez dvoma dokaj lišajev.

Janko: Ali so tista dolga vlakna, ki vise od dreves, lišaji? Na Miklavževem semnju sem videl, da so imeli možiceljni take brade in lase.

Dr. Erjavec: V mislih imaš tako zvani navadni bradovec, ki raste na smrekah in jelkah, zbičanih od viharjev; blizu drevesne meje so drevesa kar zavita vanj. Imamo pa še tudi mnogo drugih vrst, ki so večinoma precej drugačne kakor bradovci.

Branko: Prav za prav natanko niti ne vem, kam lišaji spadajo. Mislim, da k steljčnicam; v šoli smo jih omenili le površno. Od najnižjega oddelka rastlin smo obravnavali le oba obširna razreda alg in gliv.

Dr. Erjavec: Lišaji so steljčnice, seveda, saj nimajo stebel in listov, ki so tako značilni za cvetne rastline, a tudi za praproti in mahove. — Menda boš razumel tudi ti, Janko: jurček ali užitni goban ima pač bet ali kocen in klobuk, nima pa stebela in listov, in nimajo jih tudi nežne, zelene niti alg, ki rastejo v vodi.

Janko: Razumem, saj ni težko. Toda ali spoznamo glive vedno po klobuku in alge vselej zavoljo tega, ker so nitaste?

Dr. Erjavec: Kaj še! Tudi prav tenko nitaste glive poznamo, — o plesnih smo vendar že govorili nekoč —, a prav tako zelo debele alge, n. pr. nekatere morske haluge. Oba velika razreda steljčnic ločimo precej lahko po nekem popolnoma drugem znaku. Alge so namreč zelene, glive pa brezbarvne, ali če že imajo kako barvo, vsaj zelene niso.

Branko: Meni se pa le zdi, da sem že videl zelenkaste glive. In v morju, mislim, da se nahajajo alge, ki so rjave ali rdeče?

Dr. Erjavec: Dobro, Branko, izrazil si bom previdnejše. Alge vsebujejo neko zeleno, čeprav često od drugih barv zakrito ali nadomeščeno barvilo, radi katerega grade lahko prav tako kakor tudi večji del vse cvetne rastline, iz ogljika zračnega ogljikovega dvokisa, iz vode in zemeljskih soli svoje telo. Glive pa listnega zelnika ali klorofila nimajo ter zavoljo tega ne znajo in ne morejo izrabiti ogljikove kisline zraka kot svojo hrano. Glive so torej izključno samo zajedalke, ki se hranijo z iz drugih rastlin ali živali izsesanimi snovmi.

Stanko: Kaj pa lišaji, oče? Prepričan sem, da so tudi zajedanci, saj rastejo na drevju.

Dr. Erjavec: O tem pozneje. Za sedaj si zapomni, da lišaji ne rastejo zmerom samo po drevju, temveč prav često tudi po kamenju in celo na goli prsti.

Stanko: Na tleh? Nikoli jih še nisem videl.

Dr. Erjavec: Lepo, lepo, res dobro poznate svojo najbližjo okolico! Vsaj tretjina vsega našega velikega borovega gozda je pokrita z lišaji, s pravim jelenovcem in sorodnimi vrstami.

Stanko Učenikov:

Gorjančev Jože.

Res, lep fant je ta Jože! Pred nekaj meseci se je vrnil od vojakov iz daljne Macedonije. Že predno je odšel k vojakom, je bil eden najlepših vaških fantov, postaven in korajžen, da ga je bilo veselje gledati. Zdaj pa je tak, da mu ga ni para v fari. Ni čuda, če se ob nedeljah po veliki maši vaška dekleta kaj rada ozirajo za njim. Jože to dobro ve, zato še nalašč postoji pod velikim kostanjem pred cerkvijo, kjer se pogovarja z drugimi fanti, ko drobe praznično oblečena dekleta mimo iz cerkve domov.

Kdor je poznal Jožeta še pred njegovim nastopom vojaške službe in ga opazuje danes, ta kmalu zapazi, da se je na njem vendar izvršila velika sprememba. Kolikortoliko otročji Jože, vedno pripravljen za razne, često tudi drzne fantovske burke, je postal resen fant, ki mu ni več za prejšnje norčarije. Motil bi se pa vsak, ki bi mislil, da je zato Jože dolgočasen, da se izogiblje vaškim fantom in se morda štuli med stare možakarje, čeprav bi se ga ti gotovo ne branili. O, ne! Vsak večer ga dobimo na vaškem trgu, kjer zbrano zapojejo mladeniči par narodnih pesmi, da se razlega do zadnje koče tam pod hribom in se „Lahko noč“ lahko prikrade preko rožmarina in rudečih nageljev v kamrice cvetočih deklet.

Med vaškimi fanti velja Jože za nekakšnega poglavarja. Pri vseh fantovskih podjetjih ima prvo in glavno besedo in uživa, zlasti sedaj po odsluženem kadru, med tovariši pristrčno prijateljsko spoštovanje. Zato tudi njegova beseda dvojno zaleže. Njegov odločen nastop je že večkrat preprečil hujše posledice, ki bi nastale iz malenkostnega fantovskega prerekanja, in njegova prijateljska beseda je pripravila že marsikatera sovražnika, da sta si odkritosrčno segla v roko in zopet sklenila prijateljstvo. In vendar vedri Jožetov obraz priča ob takih prilikah, da vlada v njegovi duši resnično zadovoljstvo nad spravo dveh nasprotnikov.

Jože je kaj vesele narave. Naj bo v družbi, naj bo pri težkem delu, nikdar ne kaže slabe volje. Slabo voljo drugih pa zna izbornopreganjati. Vendar postaja zadnje čase, odkar se je vrnil od vojakov in se bolj posvetil domačemu gospodarstvu, včasih, posebno če je sam doma v svoji nizki sobi, nekam zamišljen. Je to sicer bolj redka prikazen pri njem, a ravno zato tem bolj pomembna. Zadnji teden se je celo parkrat izognil običajnemu fantovskemu

petju in se napotil rajše k učitelju, prijaznemu možu, ki gre ljudem s svojim očetovskim nasvetom z veseljem na roko. Še prej je povedal tovarišem, da ga ne bo na vaški trg, ker se mora nekaj važnega pogovoriti z učiteljem. Na njihovo vprašanje, kaj naj bi to bilo, je kratko odgovoril, da bodo že slišali prihodnji teden.

Tako se je vračal tudi lepega luninega večera, bila je sobota, okrog 10. ure od učitelja domov. Po poti si je glasno žvižgal okroglo pesmico, znamenje, da je dobro opravil in je zato židane volje. Na sredi vasi je še veselo zavriskal in zavil nato proti očetovi hiši. Dolgo ga ni hotel ta dan objeti dobrodejni spanec, ker so se mu v glavi vrstili načrt za načrtom, katere je že par mesecev koval sam in o katerih se je razgovarjal tudi z učiteljem. Sedaj je vse določeno in urejeno, treba je le začeti. In jutri bo začel... S takimi mislimi je zaspal.

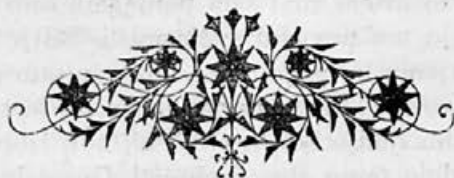
Ni še solnce dobro pogledalo izza gorá, ko je drugo jutro Jože že opravil govedo in konje v hlevu ter se praznično oblečen podal k sosedovemu Tonetu, 19 letnemu mladeniču, ki mu je bil posebno udan. Dobil ga je na dvorišču, kjer je ravno napojil živino in jo zopet odganjal v hleve. Takoj se mu je Jože pridružil in — ne da bi čakal, da opravi Tone svoj posel — začel razlagati svoje načrte.

„Glej, Tone, danes ti pa povem, kaj sva imela z gospodom učiteljem, ko sem zahajal k njemu. Veš, prosil sem ga za dober svet in dal mi ga je. V moji glavi se je porodila misel, da ne bi bilo slabo, če bi tudi k nam, v našo zapuščeno vas, prišlo malo življenja, da bi bili tudi mi deležni nekoliko dobrot, ki jih uživajo ljudje po večjih krajih. Vidiš, razven cerkve in osnovne šole nimamo v vasi nobene posebnosti. A tudi od drugod se k nam le redkokdaj kdo prikrade, pa še tisti samo tedaj, ko si ga človek prav nič ne želi. Eksekutorja vidiš zdaj res večkrat, zadnjo sredo je celo orožnike imel s seboj, a to so samo žalostne prikazni. Ljudi, ki bi kaj koristnega, poučnega prinesli s seboj, takih od nikoder ni. Veš, Tone, preveč neumni smo za to gospodo, zato je ni k nam drugače kakor takrat, ko kaj rabi od nas. Jaz sem o tem razmišljal in ker si nisem znal sam pomagati, sem stopil do našega gospoda učitelja in mu povedal svoje misli. Bil je zelo zadovoljen, da sem prišel k njemu in mi je rekel, da je že sam o tem razmišljal, ker je videl pri našem kmetu mnogo gorja, ki bi se dalo z lahkoto odpraviti, če bi bili ljudje boljše poučeni, bolj izobraženi. Govorila sva, kako bi se dalo temu zlu odpomoči. Gospod učitelj mi je na-

svetoval, naj bi mi ustanovili v naši vasi kulturno društvo, ki bi skrbelo, da bi se naša mladina, ko zapusti ljudsko šolo, še nadalje izobraževala. Saj veš, da danes človek toliko velja, kolikor ima v glavi. Obrnila sva se pismeno na Zvezo društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljano in prosila za potrebna navodila. Dobila sva prijazen odgovor, da naj čimprej skličeva sestanek vseh, ki bi hoteli pri društvu sodelovati. Kedaj se bo ta sestanek vršil, naj jim sporočiva, da pošljejo svojega odposlanca, ki nam bo obrazložil namen in pomen takega društva. Da se ne bi stvar preveč zavlekla, sva takoj odgovorila, da se vrši ta sestanek že danes popoldne. In včeraj smo dobili sporočilo, da so določili svojega govornika, ki pride na sestanek. Zato sem pa prišel k tebi. Treba je, da gre eden izmed naju k prvi maši in pove vsem fantom in dekletom, da se vrši sestanek za ustanovitev Društva kmetijskih fantov in deklet popoldne ob treh pri Matijcu v veliki sobi. Eden pa bo šel k veliki maši in povedal vsem, ki bodo pri njej. Ker ti še nisi gotov, grem k prvi maši jaz, ti boš šel pa k veliki. Povedal bi vam to že prej, ker sem pa hotel imeti že vse pripravljeno, predno vam povem, sem rajši počakal. Danes so itak vsi pri maši, kjer jim pred cerkvijo najlažje povemo. Mislim, da bodo vsi prišli. Kmalu bi ti pozabil povedati, da lahko pridejo na sestanek tudi starejši, da bodo sami slišali, kaj bomo mi mlajši delali. Le povej očetu, naj pridejo. Gospod učitelj pride tudi, ker nam hoče pri delu pomagati. Torej, Tone, poskrbi, da pridejo vsi! Jaz grem k maši, je že zvonilo. Potem pa se še oglasim. Zbogom.“

Cel čas je Tone mirno poslušal Jožeta in njegovim besedam pritrjevalno kimal. Spomnil se je, da mu je Jože nekoč omenil organizacijo kmetijske mladine in mu govoril o njenem pomenu; le kdo bi si mislil, da kuje tako društvo tudi za naš kraj. Nekaj časa je gledal za hitro odhajajočim Jožetom, potem je odšel nazaj v hlev, dal kravam še nekoliko krme in se vrnil v hišo, da se nedeljsko opravi. Saj bo treba precej korakov, da bodo popoldne po molitvah vsi zbrani pri Matijcu.

(Dalje prihodnjič.)

DEČJA »GRUDA«

Gustav Strniša:

Kos.

Ob potoku bela breza,
in na brezi črni kos,
perutnice svoje steza,
nóge gleda ker je bos.

Ko po travi bos je hodil,
v rosi si noge umil,
mravlje škorenjčke so vzele,
ni jih več nazaj dobil.

Saj o škorenjčkih je sanjal,
ki jih nosil je vesel,
v lošču njih se kot v zrcalu
gledal in ponosno pel.

Zdaj pa, ko se je predramil,
že radóšno je zapel,
še na škorenjčke pozabil,
ki jih nikdar ni imel.

Aibin Čebular:

Mrazek in veter.

Mrazek skače po planjavi,
si v ročice diha,
zdaj capta z nožicami,
zdaj ovratnik viha.

in popelje se do vode
ter jo v led okuje,
sebi pa v vrbinji tam
škornjice obuje.

Ko mu vsega je zadosti,
gre do stare znanke —
sivolase burjice
ter ji ukrade sanke

To on vriska in se drsa,
kakor, da, za stavo!
Nič mu ni, če se prekucne
in potolče glavo.

Veterček se je prizibal,
ledu reberce polomil,
„Čuf!“ je reklo, poškropilo —
mrazek je utonil...

RAZGLEDI

Organizacija.

Največja sramota za človeka je, če se pred nasprotnikom sramuje priznati svoje mišljenje. Vsak pošten kmetski sin in vsaka dobra kmetka hči bosta vedno in povsod ter pred vsakomur odkrito povedala, da sta potomca slovenskega kmeta in da sta na to tudi ponosna! Naj nas jara gospoda še tako zaničuje, prišel bo čas, ko se bo kesala, da je svoj lasten rod zaničevala in izdala! Zato bodimo ponosni na svoj stan in budimo stanovsko zavest tudi pri sosedih!

I. slovanski agrarni seminar v Krakovu in Pragi. Kakor smo poročali že v 9. številki „Grude“ lansko leto, pripravila je Zveza slovanske kmetске mladine, ki ima začasno svoj sedež v Varšavi, prvi slovanski agrarni seminar, ki se nepreklicno vrši v mesecu februarju. Ta tečaj bo trajal cel mesec in bo zbral v svojem okrižju najodličnejše politike in delavce v zemljedelskem pokretu slovanskih narodov. Med udeleženci bodo tudi: ministrski predsednik in vodja češke kmetске stranke Švehla, češki poljedelski minister dr. Hodža, bivši poljski ministrski predsednik Witos, naš minister prosvete Radić, bivša bolgarska ministra Obov in Atanasov, več univerzitetnih profesorjev itd. V prvi polovici februarja se vrši prvi del tečaja — kulturnoprosvetni, v zgodovinskem poljskem mestu Krakovu, v drugi polovici meseca pa gospodarsko-politični del v Pragi. Zveza slovanske kmetске mladine dosegla je s prireditvijo tega tečaja v svojem stremjenju po zbližanju slovanskih zemljedincev in proučitvi ideologije agrarizma kot v prvi vrsti slovanske ideje — velik uspeh. Tako bo postal ta seminar tudi manifestacija za Zvezo slovanskih zemljedincev. Škoda, da je za nas Slovence

zvezana udeležba tečaja radi velike oddaljenosti s takimi stroški, da jih večina izmed nas ne zmore. Storit pa moramo vse, da bomo tudi mi čimveč deležni dobrih sadov tečaja. Zveza društev kmetških fantov in deklet, odnosno njeno predsedstvo naj o tem razmišlja.

Vsa društva opozarjamo, da prejmemo v najkrajšem času več okrožnic. Prosimo jih, da društveni odbori vsebino okrožnic temeljito razmotrivajo in izvršijo svojo dolžnost.

Društveni znaki (štiriperesna deteljica) so prispeli. Pozivamo društva, da si jih naroče. Cena nespremenjena.

Srečke naše loterije pridejo v nekoliko dneh v razprodajo. Ali ste že razmišljali, kako boste pripomogli k popolnemu uspehu? To bo prav dobra preizkušnja, kaj zmore kmetška mladina, če hoče.

Naš najboljši prijatelj je naš tisk. Vprašajmo se vsak večer, predno gremo spat, kaj smo zanj v preteklem dnevu storili. Če si samo dvajsetkrat v letu na to vprašanje odgovorimo: „danes sem to dosegel,“ bo naš tisk najmočnejši med Slovenci! Da, najmočnejši, četudi nimamo bančnih fondov. Treba je samo vztrajnosti in dobre volje.

Dol. Beričevo. Naše društvo kmet-skih fantov in deklet je imelo 10. janu-
arja svoj drugi redni občni zbor. Zbo-
rovanju je prisostvoval tudi Zvezni
predsednik tov. Blaž, ki nam je poľudno
obrazložil program naše organizacije.

Iz podanega odborovega poročila po-
snemamo, da je društvo od svojega po-
četka, ustanovljeno je bilo 30. novem-
bra 1924., že mnogo storilo in lepo na-
preduje. Razen posameznih predavanj (o
zadružništvu, sadjereji, sodiščih itd.) je
zaznamovati zlasti marljivo delovanje
dramatičnega odseka. V najetih društve-
nih prostorih si je postavil oder za pri-
rejanje iger in priredil na njem sledeče
igre: „Vedež“, „Gaslica hoče samo“,
„Kmet in fotograf“, „Prvi april“, „Gasi-
lec Anže“ in „Navaden človek“. Na istem
odru je gostovalo bratsko društvo iz Tr-
zina z igrjo „Fernando, strah Asturije“.
— Ker je bil ta oder premajhen in brez
pravih kulis, smo ga povečali in si pre-
skrbeli platnene kulise, predstavljajoče

kmet-sko sobo, „boljšo“ sobo, vas in
gozd. Na tem odru smo uprizorili igrjo
„Rokovnjači“, ki smo jo na splošno željo
občinstva ponovili. Končno smo zaklju-
čili staro leto z igrjami: „Ženin Miha“,
„Oh ta Polona“ in „Zamorec“. Pri igral-
cih se opaža stalno napredovanje, ki do-
biva pri naših ljudeh razumevanje, kar
dokazujejo prav zadovoljivi poseti pred-
stav in javna pohvala. Ker so bile na-
prave precej drage, si je društvo poskr-
belo manjše posojilo, ki so mu ga dali
člani sami. — Društvo si je ustanovilo
tudi svojo knjižnico, ki šteje danes 160
knjig poučne in zabavne vsebine.

Društveni odbor. smatra za svojo
dolžnost, da se tem potom zahvali vsem
podpornikom in prijateljem društva ter
jih obenem prosi, da mu ohranijo svojo
naklonjenost tudi v bodoče. Fante in de-
kleta, ki še niso pristopili društvu, pa
vabi v svojo sredo z geslom: Orači ma-
tere zemlje — složno na delo!

Ženstvo.

Sto let šivalnega stroja. V teh dneh
je preteklo sto let, odkar je bil izumljen
šivalni stroj, predmet hrepenenja naših
pridnih gospodinj in žen, ki si služijo z
njim svoj vsakdanji kruh. Dandanes je
šivalni stroj neobhoden del oprave naših
gospodinj in vsako pošeno in pridno
deklet si želi dobiti v svoji bali tudi ši-
valni stroj. Sploh si danes ne moremo
predstavljati krojača in šivilje brez ši-
valnega stroja, pridni gospodinj pa je

šivalni stroj pravi prijatelj. Šivalni stroj
je izumil leta 1825. francoski krojač
Thimomier. Toda njegovi tovariši, ki so
videli v stroju netovariškega konkuren-
ta, so ga razbili na drobne kose. Ven-
dar ni bila s tem uničena misel šivalne-
ga stroja, temveč so ta prvi model iz-
popohmili Angleži in Amerikanci. Thimo-
mier je umrl, kakor večina iznajditeljev,
v največji revščini potem, ko je teme-
ljiito spoznal človeško nevhvaležnost.

Prosveta.

Hearn-Baukart: Iz dežele potresov.
Knjiga o Japonski. — Založila Tiskovna
zadruga v Ljubljani. Cena broširani knji-
gl Din 28, vezani v celo platno Din 38,
po pošti Din 2 več. — Japonsko deželo
poznamo Slovenci prav slabo, Japoncev
sami, njihove duše pa sploh ne pozna-

mo. Bodimo odkritosrčni in priznamo si
to; saj je to v danih razmerah opravičljivi-
vo, čeprav je žalostno. Tudi drugi na-
rodi dolgo časa niso poznali Japoncev
boljše, kakor jih mi danes. Prvi, ki se je
popolnoma poglobil v duševno življenje
Japoncev, kateremu se je posrečilo pri-

lagoditi tudi svojo notranjost japonski, lahko rečemo, ki je zamenjal svoj zapadni duh z vzhodnim, je bil Anglež-Amerikanec Hearne. Ker mu je narava naklonila poleg tega tudi posebno pisateljsko nadarjenost, sestavil je celo vrsto spisov o Japonski, o njeni religiji, znanosti in umetnosti in s tem postal največji glasnik japonske kulture zapadnemu svetu. Po zaslugi prevajalca Baukarta dobili smo tudi Slovenci del njegovih spisov v svojem jeziku. Ne zato, da utešimo svojo radovednost, temveč da črpano dobro iz bogatega zaklada globoke duše Japoncev, to daje knjigi „Iz dežele potresov“ pravo vrednost. Kdor jo bo čital s potrebno pozornostjo in razumevanjem, bo lahko znatno obogatil svoje duševno življenje.

Oder. Izšla sta 12. in 13. zvezek. Prvi z vsebino: Janez Žagar: „Vrtinec“. Cena s poštnino vred Din 18.75. Drugi z vsebino: F. Ks. Svoboda: „Popeu“. in F. Ks. Svoboda: „Bogatin in smrt“. Iz češčine prevel dr. Fr. Bradač. Cena Din 15, po pošti 1 dinar več. Našim odrom bodo navedena dela dobrodošla.

Bon Ton. Knjiga o lepem vedenju, in oblačenju v zasebnem in javnem življenju. Cena broš. knjigi Din 65, vezani v celo platno Din 80, po pošti Din 3 več, — v založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani. — Kdor se hoče o navedenem poučiti, temu knjigo priporočamo.

Kamposteljski romarji. Pevska igra v treh dejanjih. Libreto P. Hug. Sattnerjeve opere „Tajda“. Spisal dr. Ivan Pregelj. V Ljubljani 1925. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 10. Ime dr. Preglja je znano širom slovenske domovine. Pisatelj „Plebanus Joannesa“ in „Bogovca“ je narejen za vse dni in zato je prav, da se je tak moč lotil nelahke naloge, da napiše libreto za slovensko

opero. Libreto napisati ni lahka stvar. In svetovna literatura pozna več dobrih dram, kakor pa dobrih libret. Libreto zahteva lirskih vložk, dramatične napeitosti, bogatega, pestrega in zanimivega dejanja, kratkost in preciznost izraza v dialogu, a kljub temu ostro karakterizacijo. — Moj Bog, to ni malo! Snov naj ne bo izrabljena in naj diši po domači grudi in naj ustreza tudi povrhu vsega še zahtevam odrške učinkovitosti. Pregljevi „Kamposteljski romarji“ so v bistvu romantični, v jedru slovenski, v izpeljavi skicirani in v slogu koncizni, v dejanju prebogati, odnosno prenatrpani, v karakterizaciji ohlapni. Mistika veže dejanje z dejanjem, molitev in živa vera je dominantna igre in glavna misel: „A Bog oči mu vzel; in dal, ko se je prav skesal“. Stran 61. Zato bo igra prav došla tudi podeželskim odrom, ki ne bodo hoteli pitati svojega občinstva z brezvsebinskimi teatralnostmi. Vloge niso težke, ker so naravni značaji, risani okvirno, tako, da se bo igralec lahko iz svojega izživel na odru. Samo napad morskih razbojnikov na ladjo Santa Fé se bo moral izvršiti za kulisami, ker bo sicer težko uprizorljiv na malih odrih. Igra bo našla svojo pot med Slovenci. Zakaj Tajd, Erazmov, Jurijev in Sever se naš narod ne bo naveličal gledati, ker so kri njegove krvi. Posebno ugajal bo zbor, ki se prepleta po drugem in tretjem dejanju v obliki grškega kora, zdaj svarilno, zdaj bodrilno, zdaj proseče, zdaj grozeče. Ne trdimo, da spadajo „Kamposteljski romarji“ v visoko literaturo, pač pa bodo lepa cvetka v mistični gredici žive vere našega naroda.

Listnica uredništva. Prva številka se je radi tehniških težkoč v tiskarni malo zakasnila. Poskrbeli bomo, da bodo prihodnje številke izhajale redno.

Vse cenjene naročnike „Grude“, ki doslej še niso plačali naročnine opominjamo, da to store čim preje. Kdor ne bo storil svoje dolžnosti do konca februarja, se mu nadaljna pošiljatev „Grude“ brezpogojno ustavi.

Upravništvo.

Najboljše šivalne stroje

ima v zalogi edino le

Josip Petelinc, Ljubljana

blizu Prešernovega spomenika za vođu

znamke **Gritzner in Adler** za obrt, rodbino in industrijo. **Večletna garancija. Ugodni plačilni pogoji.** Istotam kupite najceneje galanterijo, potrebščine za čevljarje, krojače, šivilje. **Copilne nože**, škarje za obrezov. trt. Kravate, žepne robce, palice, nahrbtnike.

Na veliko.

Na malo.

Združene opekarne d. d.

Najtrpežnejše
strešno
kritje!

Ljubljana, Miklošičeva cesta 12

preje

Vidic-Knez tovarne
na Viču in Brdu.

nudijo v poljubni množini — takoj dobavno — najboljše preizkušene modele strešnikov z eno ali dvema zareza kakor tudi bobrovcev (biber) in zidne opeke. — Na željo se pošlje takoj popis in ponudba!

Tiskarski in litografični umet. zavod **J. Blasnika nasl.**

Ljubljana, Breg št. 12.

Knjigotisk.

Kamenotisk.

Ofsettisk.

Izvršitev vsakovrstnih tiskovin od enostavne do najfinejše opreme.

Kmetijski hranilni in posojilni dom

reg. zadruga, z neom. zav.

Ljubljana, Tavčarjeva (Sodna) ul. št. 1, pritličje.

Vloge na knjižice in tekoči račun po najugodnejšem obrestovanju. Posojila na vknjižbo, proti poroštvu in zastavi premičnin in vrednostnih papirjev. Krediti v tek. računu. Čekovni promet. Nakazila. :-: Inkaso. Eskont menic. :-:

Poslovne ure zavoda: Vsak delavnik od 8. do pol 1. dop. in od 3. do pol 5. popoldne.
Račun pošt. hr. št. 14257. - Brz.: „Kmetiskidom“.

Najnižje cene ter velika zaloga dež. pridelkov, krmil. Spec. blaga kakor: sladkor v sipl in v kockah, petrolej, kava, olje, riž ter razne vrste mla za pranje in ostale v to stroko spadajoče predmete.

ERONOM
osrednja gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica števil. 7

Velika zaloga vseh vrst umetnih gnojil, modre galice, prvovrstne strešne opeke in najboljšega splitskega portland cementa „SALONA“ (Tour).